

دانشگاه پیام نور
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه
برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته حقوق گرایش جزا و جرم شناسی

عنوان:

بررسی حمایت کیفری از زنان در سیاست کیفری جمهوری اسلامی ایران با
تاکید بر لایحه قانون مجازات اسلامی و لایحه حمایت از خانواده

نگارش:

مهناز مهرافزا

استاد راهنما:

آقای دکتر علیرضا میلانی

استاد مشاور:

آقای دکتر کریم بخنوه

آذر ماه ۱۳۹۱

سورة الاحقاف

تقدیم به پدر و مادر و مادر بزرگ عزیزم
که از نگاهشان صلابت از رفتارشان محبت و از صبرشان ایستادگی را آموختم.

و همسر و فرزندان مهربانم

که در تمام طول تحصیل همراه و همگام من بوده اند.

تقدیر و تشکر

با سپاس و تشکر فراوان از استاد راهنمای گرامی جناب آقای دکتر **علیرضا میلانی** که مرا در انجام این پایان نامه یاری فرمودند و در این مسیر از هیچ تلاشی مضایقه ننمودند. همچنین از استاد محترم مشاورم جناب آقای دکتر **کریم بخنوه** که صبورانه بر بنده منت نهاده و ایرادات کار را گوشزد نمودند نهایت قدردانی و تشکر را دارم. از استاد بزرگوار سرکار خانم دکتر **فاطمه سوهانیان** که بر حقیر منت نهاده و داوری پایان نامه ام را بر عهده داشته اند ممنون و سپاسگذارم. از خداوند متعال می خواهم توفیق روزافزون به تمامی اساتید و معلمانم عطا فرماید. در پایان از **خانواده و دوستان خوبم** بابت حمایت های معنویشان در حین انجام پایان نامه نهایت قدر دانی و سپاس را دارم.

علايم اختصارى

قانون اساسى	ق.ا
قانون مدنى	ق.م
قانون مجازات اسلامى	ق.م.ا
قانون آئين دادرسى دادگاه هاى عمومى و انقلاب در امور كیفى	ق. آ.د.ك
قانون آئين دادرسى دادگاه هاى عمومى و انقلاب در امور مدنى	ق. آ.د.م

چکیده

امروزه یکی از مسائل مهم و مورد توجه جامعه بین المللی، مسأله حفظ رعایت حقوق زنان و مراعات تساوی حقوق زن و مرد و عدم تبعیض بر اساس جنسیت است و حقوق کیفری زنان به عنوان افراد آسیب پذیرتر از مردان به منزله یک مسئله مهم در جهان مورد توجه است. در کشور ما نیز قوانین کیفری متعددی، پیرامون حمایت از زنان به تصویب رسیده است.

تحقیق انجام شده به بررسی، تحلیل، تبیین و نقد قوانین کیفری در زمینه حمایت از زنان پرداخته است. روش پژوهش کتابخانه ای بوده و تحلیل و توصیف موضوع، با رجوع مستقیم به غالب منابع و مآخذ عربی و فارسی اعم از کتب، مقالات، پایان نامه ها و قوانین صورت گرفته است.

با توجه به نتایج یافت شده از این پژوهش می توان گفت: در برخی موارد، حمایت هایی از زنان نسبت به مردان به عمل آمده است که این حمایتها ریشه در تفاوت هایی دارد که دست تکوین، از لحاظ جسمی، روحی، روانی، در نهاد هر یک از زن و مرد به ودیعه نهاده است. اما در این بین مقرراتی نیز به چشم می خورد که حاکی از تبعیض آمیز بودن این قوانین در خصوص زنان، نسبت به مردان است. از آنجایی که حمایت از زنان ناظر بر حمایت از خانواده و جامعه می باشد، حمایت های موجود به هیچ وجه قادر به تأمین همه جانبه حقوق زنان نمی باشد.

از این رو، بهترین گزینه آن خواهد بود که قانونگذار کیفری باید با دست یابی به زمینه های شرعی و عقلی احکام و مقررات و نزدیک شدن به واقعیات روز و توسل به اجتهاد و استنباط های فقهی متناسب با زمان و مکان، حقوق کیفری زنان را از جنبه های تخصصی حقوق جزا تلقی نموده و راهکارهای متنوع کیفری را با هدف حمایت از زنان معطوف نماید.

واژگان کلیدی:

حمایت کیفری از زنان در ایران، سیاست کیفری، لایحه مجازات اسلامی، لایحه حمایت از خانواده

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
الف) تعریف مسأله:	۴
ب) انگیزه انتخاب موضوع:	۶
ج) سابقه و ضرورت انجام تحقیق	۶
د) اهداف تحقیق:	۷
ه) روش تحقیق:	۷
و) سؤالات تحقیق:	۸
ز) فرضیات تحقیق:	۸
بخش اول	۱۰
بررسی حمایت از زنان در حقوق کیفری جاری جمهوری اسلامی ایران	۱۰
مقدمه بخش اول	۱۱
فصل اول:	۱۳
حمایت کیفری از زنان در قوانین ماهویداخلی و بین المللی	۱۳
مبحث اول:	۱۴
تدابیر حمایتی از زنان در قانون مجازات اسلامی	۱۴
گفتار اول: عمومات	۱۴
بند اول: سن مسئولیت کیفری	۱۴
الف: سابقه تقنینی	۱۵
ب: دیدگاه فقها نسبت به سن بلوغ:	۱۷
ج: نظرات علما در خصوص سن مسئولیت کیفری	۱۹
گفتار دوم: حدود	۲۱
بند اول: زنا:	۲۱
الف- مفهوم لغوی و اصطلاحی زنا:	۲۲
ب: سابقه حمایت از زنان در برابر تجاوزات جنسی (زنا):	۲۲

ج: زنا در قانون مجازات اسلامی:	۲۳
بند دوم : مساحقه	۲۵
الف: سابقه تقنینی جرم مساحقه:	۲۵
ب: مساحقه در قانون مجازات اسلامی	۲۶
بند سوم: قوادی	۲۷
بند چهارم: قذف	۲۸
الف: مفهوم لغوی و اصطلاحی قذف:	۲۹
ب: پیشینه تقنینی جرم قذف:	۲۹
ج: قذف در قانون مجازات اسلامی:	۲۹
د: مواد اختصاصی نسبت به قذف زنان در قانون مجازات اسلامی:	۳۰
گفتار سوم : جرایم مستوجب قصاص	۳۲
بنداول – قتل نفس :	۳۲
الف:کیفر قتل:	۳۳
۱) ایرادات به کارگیری تبعیض در مجازات قتل نفس	۳۴
۲)بررسی دلایل شرعی متفاوت بودن مجازات قتل زنان.....	۳۵
۱-۲- قرآن کریم:	۳۵
۲-۲- روایات:	۳۸
۳-۲- اجماع:	۳۸
بند دوم: قطع عضو و جرح	۴۰
الف) قطع عضو و جرح در قانون مجازات اسلامی:	۴۰
۱)ایرادات واراده به عدم تساوی در قصاص عضو و جراحات زنان:	۴۰
۲)بررسی دلایل شرعی متفاوت بودن قصاص عضو و جرح زنان	۴۲
۱-۲- اجماع:	۴۲
۲-۲- روایات:	۴۲
گفتار چهارم: جرائم مستوجب دیات:	۴۳
بند اول: جرائم مستوجب دیات در قانون مجازات اسلامی.....	۴۳
الف: دیدگاه علما در خصوص دیه:	۴۳
ب: بررسی دلایل شرعی حکم نصف بودن دیه زن:	۴۶
۱-قرآن کریم:	۴۶
۲- روایات:	۴۶
۳- توجیهات عقلی و منطقی:	۴۷

- ۳-۱- پایین تر بودن ارزش زن نسبت به مرد: ۴۷
- ۳-۲- پایین تر بودن نقش زن در وضعیت اقتصادی: ۴۸
- گفتار پنجم: تعزیرات و مجازات های بازدارنده: ۵۰
- بند اول: جرایم علیه اشخاص و اطفال ۵۰
- الف: مفهوم سقط جنین ۵۰
- ب) سقط جنین در قانون مجازات اسلامی: ۵۱
- ج) مجازات سقط جنین: ۵۴
- د) سقط جنین در صورت ضرورت: ۵۵
- بند دوم: تعرض به بانوان در اماکن و معابر عمومی: ۵۶
- الف) تعرض به بانوان در اماکن و معابر عمومی در قانون مجازات اسلامی: ۵۶
- ب: سابقه تقنینی: ۵۸
- بند سوم: جرائم بر ضد حقوق و تکالیف خانوادگی ۶۰
- الف) ترک انفاق: ۶۰
- ب) سابقه تقنینی: ۶۲
- ج) مبانی فقهی جرم ترک انفاق: ۶۵
- بند چهارم: ازدواج قبل از بلوغ: ۶۶
- الف) ازدواج قبل از بلوغ: ۶۷
- ۱- سن بلوغ: ۶۷
- ۲- منظور از ولی در ماده ۱۰۴۱ ق. م: ۶۹
- ۳- ضمانت اجرای کیفری تخلف از شرط بلوغ در ازدواج: ۶۹
- ب) سابقه تقنینی: ۷۰
- بند پنجم: فریب در ازدواج: ۷۰
- الف) فریب در ازدواج در قانون مجازات اسلامی: ۷۱
- بند ششم ماده ۶۳۰ ق. م. ا قتل در فراش: ۷۳
- مبحث دوم: حمایت از زنان در اسناد بین المللی ۷۹
- گفتار اول: اسناد بین المللی مصوب دولت ایران در خصوص حمایت از زنان ۸۰
- گفتار دوم: اسناد حقوق بشر و اساسنامه دیوان بین المللی کیفری ۸۵
- بند اول: اسناد حقوق بشر ۸۵
- بند دوم: اساسنامه دیوان کیفری بین المللی: ۸۸
- الف: بررسی جرائم در اساسنامه دیوان بین المللی کیفری : ۹۰

فصل دوم:	۹۳
حمایت کیفری از زنان در قوانین شکلی	۹۳
مبحث اول: حمایت کیفری از زنان در آئین دادرسی کیفری:	۹۴
گفتار اول: تفاوت های مثبت:	۹۶
بند اول: تأخیر اجرای حکم نسبت به زن:	۹۶
بند دوم: متفاوت بودن شیوه اجرای حکم در مورد زنان:	۱۰۰
گفتار دوم: تفاوت های منفی	۱۰۱
بند اول: شهادت در قانون مجازات اسلامی	۱۰۱
ب: مبانی فقهی و شرعی شهادت زنان :	۱۰۳
مبحث دوم: تدابیر حمایتی از زنان در آیین نامه ها و بخشنامه ها:	۱۰۷
گفتار اول: آئین نامه ها :	۱۰۸
الف: آئین نامه اجرایی سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی :	۱۰۸
ب: آئین نامه نحوه اجرای احکام قصاص ، رجم ، قتل ، صلب ، اعدام و شلاق :	۱۰۹
گفتار دوم: بخشنامه ها :	۱۱۰
بخش دوم:	۱۱۳
بررسی رویکرد آتی قانونگذار جمهوری اسلامی ایران نسبت به حمایت کیفری از زنان	۱۱۳
مقدمه بخش دوم:	۱۱۴
فصل اول:	۱۱۶
حمایت کیفری از زنان در قوانین ماهوی	۱۱۶
مبحث اول: تدابیر حمایتی از زنان در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۱۷
گفتار اول : عمومات:	۱۱۸
بند اول: سن مسئولیت کیفری در لایحه قانون مجازات اسلامی	۱۱۸
بند دوم: شهادت در لایحه قانون مجازات اسلامی	۱۲۱
گفتار دوم: حدود	۱۲۵
بند اول: زنا در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۲۶
بند دوم: مساحقه	۱۳۰
بند سوم: قوادی	۱۳۱
بند چهارم: قذف در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۳۲
گفتار سوم: قصاص	۱۳۳
بند اول: کیفر قتل زن در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۳۳

الف: نظرات فقها در خصوص پرداخت فاضل دیه از بین المال:	۱۳۴
بند دوم: قطع عضو و جرح در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۳۸
گفتار چهارم: دیات	۱۳۹
بند اول: جرایم مستوجب دیات در (لایحه قانون مجازات اسلامی):	۱۳۹
گفتار پنجم: تعزیرات	۱۴۲
الف: نکاتی در خصوص نظام کیفردهی در لایحه مجازات اسلامی:	۱۴۳
بند اول: سقط جنین در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۴۶
الف: دیدگاه فقها در مورد سقط جنین	۱۴۹
۱- دیدگاه اهل سنت:	۱۴۹
۲- دیدگاه فقهای شیعه:	۱۵۰
بند دوم: تعرض به بانوان در اماکن و معابر عمومی در لایحه مجازات اسلامی:	۱۵۲
بند سوم: ترک انفاق در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۵۳
بند چهارم: ازدواج قبل از بلوغ در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۵۴
بند پنجم: فریب در ازدواج در لایحه قانون مجازات اسلامی:	۱۵۴
مبحث دوم: حمایت کیفری از زنان در لایحه حمایت از خانواده	۱۵۶
گفتار اول: سابقه تقنینی	۱۵۷
گفتار دوم: مقررات کیفری لایحه حمایت از خانواده	۱۶۰
بند اول: ثبت ازدواج	۱۶۱
بند دوم: ازدواج قبل از بلوغ	۱۶۴
بند سوم: ازدواج زن ایرانی با فرد خارجی	۱۶۶
بند چهارم: انکار زوجیت	۱۶۷
بند پنجم: ترک انفاق	۱۶۸
بند ششم: الزام به حفاظت طفل	۱۶۹
بند هفتم: مسئولیت پزشک:	۱۷۱
بند هشتم: مسئولیت سر دفتر	۱۷۱
فصل دوم:	۱۷۶
حمایت کیفری از زنان در قوانین شکلی	۱۷۶
مبحث اول: تدابیر حمایتی از زنان در لایحه آیین دادرسی کیفری	۱۷۷
گفتار اول: سابقه تقنینی:	۱۷۷
گفتار دوم: مواد مرتبط با حقوق زنان در لایحه آیین دادرسی کیفری	۱۸۲
بند اول: بازجویی و تحقیقات	۱۸۲

بند دوم: بازداشت موقت.....	۱۸۳
بند سوم: تاخیر اجرای حکم.....	۱۸۶
بند چهارم: اجرای مجازات مادر بزهکار.....	۱۸۸
مبحث دوم : تدابیر حمایتی از زنان در مقررات شکلی لایحه حمایت از خانواده.....	۱۹۰
گفتار اول: دادگاه خانواده.....	۱۹۰
بند اول: ترکیب اعضای دادگاه خانواده.....	۱۹۱
بند دوم: قضاوت زنان.....	۱۹۳
الف. قضاوت زنان قبل از انقلاب اسلامی:.....	۱۹۳
ب. قضاوت زنان بعد از انقلاب جمهوری اسلامی ایران:.....	۱۹۳
ج: دیدگاه فقها در خصوص قضاوت زنان.....	۱۹۳
د: دلایل فقهی منع قضاوت زنان.....	۱۹۴
۳. اجماع:.....	۱۹۶
بند سوم: صلاحیت دادگاه خانواده.....	۱۹۷
الف نامزدی:.....	۱۹۷
ب. ازدواج مجدد:.....	۱۹۸
ج. سرپرستی کودکان بی سرپرست:.....	۱۹۹
د. اهداء جنین:.....	۱۹۹
ه. تغییر جنسیت:.....	۲۰۰
بند چهارم: تشریفات رسیدگی دعاوی خانوادگی.....	۲۰۲
بند پنجم: مراکز مشاوره خانواده.....	۲۰۴
گفتار دوم: حقوق مالی زوجه.....	۲۰۴
نتیجه گیری.....	۲۰۸
پیشنهادهات.....	۲۱۳
فهرست منابع:.....	۲۱۷
قرآن مجید.....	۲۱۷
الف: منابع فارسی:.....	۲۱۷
کتابها:.....	۲۱۷
پایان نامه ها :.....	۲۲۰
مقاله ها :.....	۲۲۱
ب-منابع عربی:.....	۲۲۲

مقدمه

امروزه یکی از مسائل مهم و مورد توجه جامعه بین المللی، مسأله حفظ رعایت حقوق زنان و مراعات تساوی حقوق زن و مرد و عدم تبعیض براساس جنسیت است.

این احساس، مخصوصاً در بین بسیاری از زن‌ها وجود دارد که در طول تاریخ، به زنان که بخش مهمی از جامعه انسانی را تشکیل می‌دهند ستم روا رفته، شأن و حقوق انسانی آن‌ها رعایت نشده است و حتی در دوران کنونی نیز با همه پیشرفتهایی که نصیب زنان شده و تحولاتی که ایجاد شده بازهم در بسیاری از موارد، مورد ظلم، تجاوز و تبعیض قرار می‌گیرند و شأن انسانی آن‌ها رعایت نمی‌شود.

سالیان سال است که جنسیت و پژوهش‌های مربوط به آن در سراسر جهان مورد توجه واضعین قرار گرفته است و بسیاری از دانش پژوهان توجه خود را به مسائل زنان خصوصاً از نقطه نظر بزه دیدگی معطوف کرده‌اند. حتی در برخی از کشورها «مطالعات مربوط به زنان» به عنوان رشته‌ای ویژه در دانشگاه‌ها جا باز کرده و مراکز تحقیقاتی مخصوصی در این رابطه ایجاد شده است.

حقوق جزا رشته‌ای است که از یک سو جرایم (اعمال نقض ارزشهای اساسی جامعه) و واکنش‌های کیفری (مجازات) متناسب را تعریف و تعیین می‌کند و از دیگر سو به چگونگی و فرایند آئین دادرسی کیفری پرداخته و سپس نتیجه آن را در قالب قرار، حکم و تصمیم قضایی پیش‌بینی می‌نماید. در این میان حقوق کیفری زنان یا «سیستم عدالت زنان» که معیار شاخص آن جنسیت است را میتوان از جنبه‌های تخصصی حقوق جزا تلقی نمود که به قاضی کمک می‌کند تا بر حسب جنسیت و شرایط فردی، اجتماعی به منظور حمایت، از اقدامات و تدابیر متنوعی استفاده کند.

در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی در راستای تطبیق هر چه بیشتر قوانین با موازین اسلام، تغییر و تحولاتی در سیستم جزایی بوجود آمد.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان قانون مادر، اصولی کلی حقوق جزا و خط مشی سیاست کیفری را مشخص نموده است. در مقدمه قانون اساسی، ۱۳ محور اصلی مورد اشاره قرار گرفته است. در زمره این ۱۳ محور، زنان و خانواده مورد بحث قرار گرفته اند. «در ایجاد بنیادهای اجتماعی اسلامی، نیروهای انسانی که تاکنون در خدمت استثمار همه جانبه خارجی بودند، هویت اصلی و حقوق انسانی خود را باز میابند. و در این بازیابی طبیعی است که زنان به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده اند استیفای حقوق آنان بیشتر خواهد بود.»

خانواده واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است و توافق عقیدتی و آرمانی در تشکیل خانواده که زمینه ساز اصلی حرکت تکاملی و رشد یابنده انسان است اصل اساسی بوده و فراهم کردن امکانات جهت نیل به این مقصود از وظایف حکومت اسلامی است.....»^۱

بدین ترتیب در مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران جایگاه ممتازی به زنان داده شده است در راستای استیفای بیشتر حقوق زنان، قانون اساسی علاوه بر این که در اصول متعدد به حقوق برابر و وظایف زن و مرد اشاره می نماید، که در مواردی نیز با توجه به آسیب پذیری زنان در قبال پاره ای موقعیت ها، لزوم حمایت از آنان را مقرر می دارد. اصول ۲۰ و ۲۱ قانون اساسی دو اصلی است که صراحتاً حمایت از زنان را مورد اشاره قرار داده است.

حدود و ثغور اصول قانون اساسی در قوانین عادی، منعکس می باشد.

از آنجا که قوانین موضوعه هر کشوری وظیفه تأمین عدالت را بر عهده دارند، و امروزه به واسطه گسترش و پیچیدگی علوم و فنون و فرایند صنعتی شدن جوامع، جرایم نیز دگرگون و وارد دوران جدیدی شده اند و به تناسب تنوعشان آرامش و آسایش خانواده و جامعه را به همان میزان به مخاطره افکنده اند. از این رو بیش از

^۱مقدمه قانون اساسی، زن در قانون اساسی

پیش ضروریست تا قانون متأثر از دگرگونی‌ها و با ملاحظه زمان و مکان و در راستای استقرار عدالت گام نهد. چرا که ممکن است احیای قانونی که وجودش روزگاری نفع اجتماع را تضمین می‌نمود امروزه حفظ آن به همان صورت قدیم زیان‌های جبران ناپذیری به بار آورد.

در قوانین موضوعه و جاری جمهوری اسلامی ایران در زمینه‌های مختلف مقرراتی وجود دارد که در آنها تفاوت‌هایی بین زن و مرد دیده می‌شود و حداقل بعضی از آنها تبعیض آمیز به نظر می‌رسد.

بررسی این گونه مقررات از چند نظر حائز اهمیت است یکی از این جهت که اگر واقعاً این مقررات تبعیض آمیز هستند و اجرای آنها موجب بی عدالتی در مورد زنان می‌شود، وظیفه شرعی، انسانی، اقتضای رشد و توسعه کشور و تعهدات بین‌المللی ایجاب می‌کند که در مقام اصلاح آنها برآمد. جهت دیگر، الزامات بین‌المللی دولت ایران است که تخلف از آن در سطح جهانی و به ویژه در مجامع حقوق بشری انتقادات و گاه تصمیماتی را در قالب صدور قطعنامه علیه دولت ایران بر می‌انگیزد و دولت نمی‌تواند نسبت به آنها بی تفاوت باشد از سوی دیگر عمده این مقررات مبنای شرعی، فقهی و اسلامی دارد و وقتی به عنوان حکم اسلامی مطرح می‌گردد، طبعاً دیدگاه و بینش اسلامی به چالش کشیده می‌شود و لازم است با بررسی دقیق این مقررات و مبانی و فلسفه و حکمت آنها یا بر خلاف آنچه در ظاهر مشهود است، دیدگاه واقعی اسلام را پیدا کرد و اصلاح و تغییر آنها را با کشف آن دیدگاه با عنایت به مقتضیات زمان و مکان و با استفاده از اجتهاد پویا امکان‌پذیر ساخت و یا تبیین و توجیه منطقی و عقلی و قانع کننده به عمل آورد و در نتیجه اتهام داشتن احکام تبعیض آمیز و غیر عادلانه را از اسلام زدود.

الف) تعریف مسأله:

بعضی طبقات همچون زنان به دلیل خاص زیست شناختی و اجتماعی، پیش زمینه و استعداد قبلی برای بزه دیده واقع شدن را دارند و براساس یافته های جرم شناختی، بزه کاران بالقوه، قربانیان خود را غالباً از میان افرادی انتخاب می کنند، که از ارتکاب جرم بر روی آنها دارای خطر و هزینه بالایی نباشد. بنابراین زنان به عنوان افراد بالقوه آسیب پذیر تر از مردان، آماج های مطلوبی برای آنها محسوب می شوند.

با بالا بردن هزینه کیفری ارتکاب جرم بر روی زنان از طریق حمایت کیفری ویژه از آنان، قانون گذاران در صدد بالا بردن خطر ارتکاب جرم برای بزه کاران بالقوه هستند تا احتمال بزه دیدگی آنان و انتخاب شدنشان توسط بزه کاران را کاهش دهند.

امروزه در کشورهای مختلف تحت تاثیر اسناد متعدد بین المللی، اقدامات قانونی و حمایت های اجتماعی برای زنان قربانی خشونت مقرر شده است.

حقوق کیفری به عنوان هسته اصلی سیاست جنایی هر کشور در حمایت از افراد آسیب پذیر از جایگاه مهمی برخوردار است.

سیاست جنایی به عنوان مفهومی حقوقی و سیاسی و اجتماعی، تاکنون برداشت های متفاوت و بعضاً متضادی را به خود دیده است. در نظر برخی از نویسندگان، سیاست جنایی فقط شامل تدابیر سرکوبگرانه است. در این باره یادآوری اولین تعریف از این اصطلاح توسط دانشمند آلمانی آنسلم فون فوئر باخ در کتاب «حقوق کیفری ۱۸۰۳م» بی مناسبت نیست.

ایشان «سیاست جنایی را مجموعه شیوه های سرکوبگرانه که دولت با توسل به آنها علیه جرم واکنش نشان می دهد» تعریف کرده است.^۱

از دیرباز کیفر دادن انسان توسط قوه حاکم، محور بنیادی تحقیقات جنایی بوده است و تاریخ اندیشه های کیفری در جستجوی سیاست کیفری منطبق با منطق اجتماعی

^۱. لازرژ، کریستین، در آمدی به سیاست جنایی، ترجمه علی حسین، نجفی ابرند آبادی، ج ۱، نشر میزان، ۱۳۸۲، صص ۱۰ و ۹.

واقعیات فرهنگی بوده است. از سیاست کیفری چندین توصیف به عمل آمده است که هر یک با مصادیق مختلف نظام های قضایی مطابقت دارد.

«گرچه فقدان تعریف واحد و اجمالی برای سیاست کیفری شاید موجب ابهام آن شود. اما می توان گفت نسبت به بسیاری از مفاهیم از وضوح بیشتری برخوردار است. سیاست کیفری عبارت است از مجموعه قوانین و تدابیر کیفری مدونی که قانون گذار، آنها را برای پیشگیری از وقوع جرم و تأمین آسایش و امنیت عمومی مردم، اجرای عدالت کیفری و اصلاح و تربیت مجرمین، پیش بینی کرده و به مورد اجرا گذارده می شود.»^۱

به طور کلی می توان گفت تفاوتی مفهوماً و مصداقاً بین دو اصطلاح سیاست کیفری و سیاست جنایی وجود ندارد و اصطلاح سیاست جنایی در مفهوم مضیق و موسّع به کار رفته است که مفهوم مضیق آن همان سیاست کیفری است.

منابع سیاست کیفری در هر کشوری براساس مقتضیات زمانی و مکانی و همچنین قوانین حاکم بر جامعه تعیین می شود که در اینجا می توانیم این منابع را در جمهوری اسلامی ایران متذکر شویم.

۱. قانون اساسی: قانون اساسی اگر اساساً حقوق عمومی را در بر دارد و بر قواعد عمومی حقوقی و اصول حاکم بر حاکمیت و تفکیک قوا مشتمل است، ولی گرایش حاکم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به ویژه در زمینه سیاست کیفری، حاوی اصول نسبتاً مفصلی است که این نشان می دهد که خبرگان و نویسندگان قانون اساسی، به مسئله سیاست کیفری توجه خاصی داشته اند از جمله: اصل برائت، منع شکنجه، احترام به شأن و مقام انسانی حتی انسانی که در مظان اتهام است.^۲

۲. قوانین عادی و جزائی: دومین ابزار سیاست کیفری ما، قانون جزاست. در قانون جزا یا به تعبیری، قانون مجازات اسلامی، استخوان بندی و قواعد کلی، حاکم بر طبقه بندی جرایم و طبقه بندی مجازات است.

^۱. گلدوزیان، ایرج، حقوق جزای عمومی، ج ۱، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۰، ص ۲۲۵.

^۲. اصول ۳۲-۳۳-۳۵-۳۷-۳۸-۳۹-۱۶۵-۱۷۱. قانون اساسی

۳. قانون آئین دادرسی کیفری: که در بردارنده ساختار و سلسله مراتب محاکم، اختیارات قاضی در صدور حکم تعلیق، اصل وحدت یا تعدد قاضی بازداشت موقت، اصول تجدید نظر خواهییا فرجام خواهییا اعاده دادرسی است. بنابراین در سیاست کیفری جمهوری اسلامی ایران قوانین کیفری متعددی پیرامون حمایت از زنان -بزهکار یا بزه‌دیده- به تصویب رسیده است که می توان تحت عناوین قوانین ماهوی و شکلی مورد بررسی قرار داد.

ب) انگیزه انتخاب موضوع:

زندگی اجتماعی برای تداوم حیات انسان یک ضرورت است. زن هم به عنوان انسان و یکی از دو رکن اساسی اجتماع بشری هم محتاج حیات جمعی است و هم مشتاق آن.

تردیدی نیست که زنان در طول تاریخ از موقعیت مطلوب و شأن بالایی برخوردار نبوده و غالباً مورد بی مهری و ظلم و ستم واقع می شوند. خشونت نسبت به زنان پدیده ای جدید نبوده و از پیشینه ای تاریخی برخوردار است.

خشونت علیه زنان به تمام اشکالش اعم از اینکه خشونت جسمی، جنسی و یا روانی باشد، پدیده ای جهانی است. در این میان کشور ما ایران نیز از مسأله مستثنی نمی باشد. بررسی قوانین و مقررات حمایتی کیفری از زنان به ویژه از نقطه نظر بزه دیدگی آنان و یافتن مبانی و فلسفه و حکمت وضع این قوانین انگیزه اصلی نگارش این پایان نامه می باشد.

ج) سابقه و ضرورت انجام تحقیق

در قوانین اسلام و همچنین در قوانین موضوعه در خصوص جایگاه زنان و مردان، در امور کیفری، تفاوتها و تبعیضاتی وجود دارد. مثلاً قصاص مردی که یک زن را کشته است با دادن نصف دیه کامل به قاتل امکان پذیر است و از طرفی در بحث دیات نیز مقرر شده است که دیه زن نصف دیه کامل مرد است. از سویی در امور کیفری

اینگونه تبعیض‌ها همیشه به نفع مردان نیست، بلکه در برخی موارد این تبعیض‌ها به نفع زنان تمام شده است. مثلاً در نوع اجرای برخی مجازات‌ها برای زنان تخفیفاتی در نظر گرفته شده است. با وجود تحقیقات خاصی که در این زمینه وجود دارد، بررسی لوایح قانون مجازات اسلامی و حمایت از خانواده در خصوص جرم انگاری برخی رفتارهای خاص به دلیل حمایت از زنان در ارتباط با درصد پیشرفت آن نسبت به قوانین سابق ضروری به نظر می‌رسد.

د) اهداف تحقیق:

در این تحقیق اهداف زیر مورد توجه نگارنده بوده است :

بررسی حقوق کیفری به عنوان هسته اصلی سیاست جنایی ایران و تحلیل و تبیین جستجوی قوانین مربوطه در حمایت از زنان به عنوان افراد آسیب پذیر جامعه و احراز نقاط قوت و ضعف لوایح قانون مجازات اسلامی و حمایت از خانواده در حمایت کیفری از زنان.

ه) روش تحقیق:

روش کتابخانه‌ای، تحلیلی و توصیفی بوده و برای مطالعه و گردآوری اطلاعات لازم از قالب پایان نامه‌ها، مقالات و کتب مرتبط استفاده گردیده است.

و) سؤالات تحقیق:

۱. در راستای حمایت از بزه دیدگی زنان در سیاست کیفری جمهوری اسلامی ایران چه تلاش‌هایی صورت گرفته است و آیا تلاش‌های صورت گرفته کافی است؟
۲. نقش اسناد بین‌المللی در حمایت از زنان در حوزه حقوق کیفری جمهوری اسلامی ایران چیست؟
۳. نقاط ضعف و قوت قوانین حمایتی از زنان در جمهوری اسلامی ایران چیست؟
۴. در تصویب قوانین مرتبط با حقوق زنان، نیازها و مقتضیات زمانه و واقعیات روز چه نقشی دارد؟
۵. مقررات کیفری پیش‌بینی شده در لایحه حمایت از خانواده تا چه حد در جهت حمایت از حقوق زنان بوده است؟

ز) فرضیات تحقیق:

- ۱- به نظر می‌رسد قانون‌گذار کیفری ایران در قوانین موضوعه، نه تنها از یک سیاست کیفری افتراقی (ویژه) برای حمایت از زنان پیروی نکرده است. بلکه با عدول منفی از اصل تساوی افراد در برابر قانون کیفری از آنها در برابر تعرضات مجرمانه علیه تمامیت جسمانی‌شان حمایت کمتری نموده است.
- ۲- به نظر می‌رسد جمهوری اسلامی ایران با تصویب برخی از اسناد بین‌المللی در حد مطابقت آنها با شرع اسلام به لحاظ آسیب‌پذیر بودن زنان نسبت به مردان گاه حمایت‌های کیفری خاصی را از رهگذر جرم‌انگاری‌های مستقل با وضع قوانین خاص پیش‌بینی کرده است.
- ۳- در نوع و اجرای مجازات‌های برخی جرایم برای زنان بزهکار تخفیفاتی در نظر گرفته شده است. به نظر می‌رسد این مسئله از نقاط قوت قوانین حمایتی از زنان در جمهوری اسلامی ایران است. و اما مجازات پیش‌بینی شده برای برخی جرایم که بزه دیده آن یک زن است به عنوان یک قشر آسیب‌پذیر کافی نبوده که از نقاط ضعف